

מבט על, גיליון 956, 16 ביולי 2017

איראן: מתיחות גוברת בין הנשיא רוחאני למשמרות המהפכה

סימה שיין, רז צימט ואנה כתראן

המתיחות בין נשיא איראן, חסן רוחאני, למשמרות המהפכה, אשר ליוותה את מערכת הבחירות לנשיאות שהתקיימו במאי, גוברת בשבועות האחרונים ואף התפתחה לכדי עימות גלוי וחריף במיוחד. העימות פרץ סביב שני אירועים מרכזיים: מתקפת הטילים שביצעה איראן לעבר מטרות דאע"ש בסוריה; וביקורת שמתח הנשיא רוחאני על מעורבות משמרות המהפכה בכלכלה. לעימות זה שבין הנשיא למשמרות המהפכה ולממסד השמרני, יש חשיבות רבה במיוחד לקראת המאבק הצפוי, ככל הנראה, בשנים הקרובות, על ירושת המנהיג העליון.

המתיחות בין נשיא איראן, חסן רוחאני, למשמרות המהפכה, אשר ליוותה את מערכת הבחירות לנשיאות שהתקיימו במאי, גוברת בשבועות האחרונים ואף התפתחה לכדי עימות גלוי וחריף במיוחד, ביחס לעבר. העימות הנוכחי פרץ סביב שני אירועים מרכזיים: הראשון, מתקפת הטילים שביצעה איראן לעבר מטרות דאע"ש בסוריה; והשני, ביקורת שמתח הנשיא רוחאני על מעורבות משמרות המהפכה בכלכלה.

ב-18 ביוני שיגרה איראן טילי קרקע-קרקע לטווח בינוני לעבר יעדי דאע"ש באזור דיר א-זור שבמזרח סוריה. מיד לאחר המתקפה פרסמו משמרות המהפכה הודעה, שלפיה התקיפה בוצעה על ידם בתגובה למתקפת הטרור המשולבת שביצעה דאע"ש בטהראן ב-7 ביוני. לאחר פרסום ההודעה, הנשיא רוחאני הצדיק את התקיפה וכינה אותה "נכונה לחלוטין והכרחית", אך הבהיר כי שיגור הטילים לא בוצע מתוקף החלטה של "אדם אחד או יחידה צבאית מסוימת", אלא היא התקבלה כמקובל במועצה העליונה לביטחון לאומי, שהתכנסה לאחר הפיגועים בטהראן. הודעת הנשיא נועדה להדגיש כי משמרות המהפכה אינם פועלים באופן עצמאי, אלא כפופים להחלטות המועצה העליונה לביטחון לאומי שבראשה עומד הנשיא. הודעת הנשיא לא שמה קץ למלחמת הגרסאות בינו לבין משמרות המהפכה, שהזדרזו מצדם להוציא הודעה נוספת ובה צוין כי שיגור הטילים בוצע בהתאם להנחיית המנהיג העליון עלי ח'אמנהאי. כן הודגש שהמודיעין לפעולה נאסף על ידי כוח קודם של משמרות המהפכה, וזאת בניגוד לטענת שר המודיעין שהצהיר לאחר שיגור הטילים כי משרדו הוא שהעביר את המודיעין שנדרש לידי משמרות המהפכה.

בעקבות חילופי הדברים בין הנשיא למשמרות המהפכה תקף היומון השמרני "כיהאן" בחריפות את רוחאני. במאמר מערכת שפרסם העיתון (25 ביוני) נכתב כי פעולת "לילת אל-קדר" - הכינוי שניתן באיראן לשיגור הטילים - בוצעה תחת פיקודו הישיר של המנהיג העליון והודות למודיעין שסיפקו משמרות המהפכה. היומון הוסיף כי "מי שמפחיד את הציבור מאיום המלחמה, כלומר רוחאני, ולמחרת התעורר למשמע קולות הטילים, שלא ייטען שהוא זה שאישר את הפעולה".

העימות החרף סביב שיגור הטילים חייב את בכירי המערכת הביטחונית האיראנית להתערב בניסיון להרגיע את הרוחות. מזכיר המועצה העליונה לביטחון לאומי, עלי שמח'אני, הבהיר כי כל החלטות המועצה מאושרות על-ידי המנהיג העליון מתוקף היותו המפקד העליון של הכוחות המזוינים.

ימים ספורים לאחר מכן פרץ עימות נוסף וחמור אף יותר בין הנשיא למשמרות המהפכה, והפעם סביב מעורבות הארגון בכלכלה האיראנית. בפגישה עם אנשי עסקים (22 ביוני) הצהיר הנשיא כי ממשלתו מחויבת להפרטת הכלכלה, אך טען כי לא ניתן לממש הפרטה של ממש בהתאם לתוכנית שעליה הכריז המנהיג העליון בשנת 2006, מאחר ש"חלקים מהכלכלה שהיו בידי ממשלה לא-חמושה הועברו לידי ממשלה חמושה". בכך ביטא רוחאני את הסתייגותו משליטתם הנמשכת של משמרות המהפכה בחלקים נרחבים מהכלכלה האיראנית, בעיקר באמצעות תאגיד הבינוי "ח'אתם אל-אנביאא". מעורבות הארגון בכלכלה נתפסת בעיני הנשיא כגורם המעכב את התקדמות המשק האיראני, במיוחד לאחר הסרת הסנקציות בעקבות הסכם הגרעין ופתיחת הזדמנויות חדשות להשקעות זרות בכלכלה.

התבטאות הנשיא עוררה מחאה חריפה ביותר, בין היתר מצד מפקד משמרות המהפכה, מוחמד עלי ג'עפרי, שהצהיר כי אין זה הוגן שממשלה, שמסרה את ניהולם של פרויקטים לבינוי ופיתוח לידי משמרות המהפכה בתקופת הסנקציות ואף התגאתה בהם, תתקוף את הארגון בגין מעורבותו הכלכלית. הוא הדגיש כי מעורבות משמרות המהפכה בכלכלה היא חלק מתפקידם בהגנה על המהפכה ועל הישגיה. ביקורת הנשיא נגד משמרות המהפכה נדחתה גם על ידי מפקד כוח קודס של משמרות המהפכה, קאסם סולימאני. בנאום שנשא בכנס במחוז כאשאן ב-4 ביולי הצהיר סולימאני כי לאיש אין זכות להחליש את משמרות המהפכה ולתקוף אותם, מאחר שהם מגנים על המדינה ואזרחיה ובלעדיהם היא לא הייתה מתקיימת. בימים האחרונים הצטרף לביקורת על הנשיא גם מפקד זרוע הבינוי של משמרות המהפכה, עבדאללה עבדללהי, שדחה את הביקורת על מעורבותם בכלכלה ומתח ביקורת על העסקה שהממשלה חתמה בשבוע שעבר עם ענקית הגז הצרפתית "טוטאל".

את העימות הגובר בין הנשיא למשמרות המהפכה יש לראות על רקע ניצחונו הסוחף של הנשיא בבחירות לנשיאות וההישגים המשמעותיים שבהם זכה המחנה הרפורמיסטי בבחירות למועצות המקומיות. נראה כי הנשיא, שגם במהלך מערכת הבחירות השמיע ביקורת חריגה בחריפות נגד משמרות המהפכה, שאותם האשים בניסיון להכשיל את הסכם הגרעין, מבקש לנצל כעת את התמיכה הציבורית שניתנה לו לקידום יעדיו, ובכללם צמצום המעורבות של משמרות המהפכה בפוליטיקה ובכלכלה. עם זאת, הצלחת הנשיא להתגבר על התנגדות משמרות המהפכה, החוששים מפני פגיעה באינטרסים הכלכליים שלהם ובתקציבם הנקבע על-ידי הממשלה, תלויה בגיבוי מצד המנהיג העליון, שדווקא הגביר לאחר הבחירות את ביקורתו על הנשיא. במפגש עם בכירי המשטר שנערך בחודש יוני אף השפיל ח'אמנהאי את רוחאני בפומבי כאשר לעג לו על כי אינו עושה די לשיפור המצב הכלכלי. הוא הזהיר את רוחאני לבל יפלג את החברה האיראנית, כפי שעשה הנשיא לשעבר, אבו אל-חסן בני-צדר, שהודח בשנת 1981 ונאלץ לגלות מאיראן בעקבות מחלוקת עם מכוון המהפכה האסלאמית, איתוללה ח'ומייני. בכירים נוספים בממסד השמרני הצטרפו לביקורת נגד הנשיא והאשימוהו בפלגנות. דובר הרשות השופטת הזהיר באופן חריג מפני הישנות ה"פיתנה"

(מלחמת אחים, מונח בו עושה המשטר האיראני שימוש לתיאור המהומות שפרצו לאחר הבחירות לנשיאות איראן בקיץ 2009) והזכיר, אף הוא, את נשיא איראן המודח בני-צדר.

על רקע דברים אלה הותקף רוחאני על ידי מספר מפגינים קיצוניים במהלך תהלוכות "יום ירושלים" בטהראן (23 ביוני), שקראו לעברו קריאות גנאי חריפות וסיסמאות, כגון: "איש הדת האמריקאי" ו"רוחאני, גורלך יהיה כגורלו של בני-צדר". בעקבות תקרית זו התייצבו תומכי רוחאני לצדו והשיקו מערכה ברשתות החברתיות תחת הכותרת: "אני תומך ברוחאני". המתקפה האישית וקריאות הנאצה נגד הנשיא מהווים אירוע חריג ביותר, הממחיש את עוצמת הקרע בין הנשיא לממסד השמרני שבהנהגת ח'אמנהאי ולמשמרות המהפכה.

בעימות שבין הנשיא למשמרות המהפכה יכול רוחאני להישען על התמיכה הציבורית הרחבה בו, שבאה לידי ביטוי בתוצאות הבחירות. עם זאת, יכולתו לקדם את מדיניותו מוגבלת, לא רק בשל הספק אשר למידת הגיבוי לה הוא זוכה מצד המנהיג העליון, אלא גם נוכח ההתפתחויות בזירה האזורית והבינלאומית. מדיניות ממשל טראמפ, המציב את איראן כאויב מרכזי, הסנקציות המקודמות בקונגרס האמריקאי והתבטאויותיו של מזכיר המדינה, רקס טילרסון, שלפיהן הממשל מתכוון לסייע לגורמים באיראן לחולל "שינוי משטר בדרכי שלום" – כל אלה מחזקות את עמדת השמרנים, ובראשם המנהיג העליון, כי אין לבטוח בארצות הברית, החותרת להפלת המשטר. גם הלחץ הגובר מצד ערב הסעודית, שבא לידי ביטוי, בין השאר, במשבר עם קטר ובתמיכתה בכינוס שקיים ארגון האופוזיציה האיראנית המוג'אהדין ח'לק בפריז (1 ביולי), מספק רוח גבית לגישת השמרנים, שלפיה על איראן לחזק את יכולתה ההרתעתית, בין היתר באמצעות חיזוק משמרות המהפכה ויכולותיה בתחום הטילים הבליסטיים.

לסיכום, העימות הפוליטי הפנימי באיראן לא שכך בתום מערכת הבחירות והוא אף עשוי להתגבר לקראת המינויים הצפויים לממשלתו החדשה של רוחאני וכן האפשרות, שעליה דווח בתקשורת האיראנית, כי הנשיא עשוי למנות באופן חריג שר הגנה שיגיע משורות הצבא הסדיר ולא ממשמרות המהפכה. לעימות זה, שבין הנשיא למשמרות המהפכה ולממסד השמרני, יש חשיבות רבה במיוחד לקראת המאבק הצפוי, ככל הנראה, בשנים הקרובות, על ירושת המנהיג העליון. במאבק זה יבקשו מוקדי הכוח המרכזיים, ובהם הנשיא המכהן ומשמרות המהפכה, למלא תפקיד מרכזי, על מנת להשפיע על זהותו של המנהיג הבא.